

УДК 327.5 (47+57)

ББК 66.5

РОСІЙСЬКА ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВІ СЦЕНАРІЇ ТА СПОСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ

І. І. Зельманович

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +38 (068) 05-15-042; e-mail: ivanzel@i.ua*

У статті розглядається проблема російської військової агресії в Україні, в результаті якої відбулася анексія Криму та окупація частини районів Донецької та Луганської областей. Особливу увагу в статті приділено питанню з виявлення мети та цілей, які переслідує РФ в зоні протистояння, а також проаналізовано можливі сценарії та способи врегулювання конфлікту на сході та півдні України.

Ключові слова: *війна, військова агресія, конфлікт, «заморожений» конфлікт, окупація, врегулювання конфлікту.*

Збройна агресія Російської Федерації проти України стала довгостроковим чинником впливу на національну безпеку нашої країни в усіх її сферах. Віднині це частина української політичної, економічної, воєнної та соціальної реальності. Унаслідок анексії Криму й тимчасової окупації РФ окремих районів Донецької та Луганської областей за підтримки та безпосередньої участі РФ протягом 2014 року, було не тільки порушено територіальну цілісність нашої держави, а й піддано істотній деформації всю систему глобальної та регіональної безпеки, поставлено під сумнів систему міжнародного права. Майже всі міжнародні гарантії безпеки для України (зокрема і в межах Будапештського меморандуму) виявилися марними в умовах, коли агресором виступив один із гарантів безпеки, постійний член РБ ООН – Російська Федерація. Україна, зіткнувшись хоч і з обмеженою територіально, однак чітко спрямованою збройною агресією РФ, продемонструвала надзвичайні результати, зберігши свій суверенітет в умовах боротьби зі значно потужнішою армією та загалом більш підготовленим противником, хоча і втратила тимчасово контроль над Кримом та окремими районами Донецької та Луганської областей. Протистояння збройній агресії РФ вимагало від України мобілізації всього суспільства та активізації зусиль на всіх напрямках державної політики. Стимулювання оборонної промисловості, суттєве збільшення фінансування потреб суб'єктів сектору безпеки та оборони, значний сплеск національної самосвідомості українців тощо – усе це стало вагомими елементами успіху нашої країни в боротьбі за свободу та незалежність, яка триває й досі. З огляду на кількість військових і

техніки, що й сьогодні зосереджені не лише на тимчасово окупованих територіях, уздовж російсько-українського кордону та в Придністров'ї, на поступове перетворення Криму в ядерну військову базу РФ, наміри Росії побудувати нові військові бази в безпосередній близькості до українських кордонів тощо, воєнні загрози залишаються актуальними для України в осяжній перспективі [3, с. 98; 99].

Яскравим підтвердженням даних свідчень є нещодавнє проведення на території Білорусі спільних російсько-білоруських військових навчань «Запад – 2017», під час яких було задіяно за офіційним даними близько 680 одиниць бойової техніки та 12 тисяч військовослужбовців. З огляду на це, сьогодні немає жодних гарантій того, що північний напрям не стане, ще одним плацдармом через який РФ спробує здійснити військову інтервенцію та агресію по відношенню до України. Та й власне сама Білорусь, судячи з висловлювань деяких російських високосадовців, не сприймається як окрема та самостійна держава. Білорусія, як і більшість країн пострадянського простору вже давно потрапила в сферу геополітичних інтересів РФ. Наприклад, такі висловлювання сьогодні можна знайти у підручниках з геополітики Росії: «Білоруссию следует рассматривать как часть России, и поэтому интеграцию с ней надо проводить по оси Запад-Восток, являющейся приоритетной во всех случаях внутренней организации этнически однородного пространства. Настоящая западная граница России должна пролегать намного западнее, поэтому в полноценной геополитической картине белорусские земли скорее относятся к центральной области, чем к западной окраине» [6, с. 10].

Такі речі, звичайно, можна було б сприймати з іронією та абсурдом, але враховуючи та беручи до уваги приклад України, Молдови та Грузії, потрібно чітко усвідомлювати, що сьогодні в РФ будь які рішення стосовно зовнішньої політики ухвалюються тільки після їх офіційного узгодження з кремлем. Тому, звичайно, що заяви подібного роду не могли та й не можуть робитися без відома найвищого керівництва держави.

Стратегічний задум російської сторони, який вона реалізує з початку 90-х років, був прозорим і цілком зрозумілим: створити навколо себе (у ближньому зарубіжжі) низку «заморожених» конфліктів і, граючи на суперечностях ворогуючих сторін, контролювати сусідні держави пострадянського простору. Проте, із середини минулого десятиліття плани змінилися, і було взято курс на дестrukцію цих держав і перетворення їх на залежні і цілковито підконтрольні сфери впливу в межах нового імперського проекту. Нинішня Росія, фактично вже розпочавши повномасштабну агресію проти України, продовжує діяти за правилами «гібридності», вдаючи свою цілковиту непричетність до подій на Донбасі. Таким чином, для російської сторони ця війна з «гібридною» перетворюється на рептильну, а сама сучасна РФ – на рептильну державу,

що є глухим кутом соціальної еволюції, перебуваючи обабіч світової спільноти і світового розвитку [4, с. 54; 55].

Перебуваючи третій рік в стані неоголошеної війни, в Україні дедалі частіше починають виникати питання – чи можливо в нинішніх умовах повернути окуповані Росією Донбас та Крим, яку ціну потрібно докласти для цього, та за яким сценарієм будуть розвиватися події на сході та півдні нашої держави?

Так директор Національного інституту стратегічних досліджень, академік НАН України Володимир Горбулін проаналізував три можливі сценарії повернення Донбасу, які умовно можна назвати «хорватський», «молдавський» та «німецький». Перший базовий сценарій – хорватський. «Це жорсткий сценарій, що передбачає відсутність будь яких компромісів з окупантами. Визволення відбувається внаслідок силової операції» – констатує директор НІСД. Серед можливих позитивів такого сценарію він назвав реальну військову перемогу над агресором, можливість притягнення до відповідальності винних, можливість встановити свої правила на визволених територіях. Негативи: величезні витрати на відновлення соціально-економічного потенціалу регіону, різке загострення відносин із Росією, ймовірність втрати підтримки з боку союзників України.

Другий сценарій – молдавський. «Це – результат компромісу з маріонетковим режимом, коли відбувається його часткова легалізація, устанавлюються правила співіснування й починається безкінечний процес зближення сторін у численних переговорних форматах», – пояснює академік. Позитиви такого сценарію – припинення воєнних дій та фінансова допомога на відновлення Донбасу. «Таке рішення вітатиметься і Європейським Союзом, і Штатами, і Росією. І навіть можна очікувати фінансової допомоги на відновлення Донбасу», – зазначив Володимир Горбулін. Водночас, він застеріг, що в результаті конфлікту «перетвориться на внутрішньоукраїнський, яким, насправді, ніколи не був і не є: «ДНР» і «ЛНР» фактично буде легалізовано, а їхні методи боротьби дістануть певне виправдання.

Третій сценарій – німецький. «Розділена країна об'єднується волею народу внаслідок переосмислення причин розколу й набуття спільних цінностей, відновлення політичної й культурної єдності, – зауважив промовець. – Україна при цьому дістає моральну сатисфакцію, оскільки територіальна цілісність визначається об'єднувальною цінністю. Також важливою є позитивна реакція на такий крок. Виникають серйозні передумови для переговорного процесу щодо Криму. Але це не буде перемогою однієї зі сторін конфлікту: об'єднання можливе лише як результат ідеологічного й політичного компромісу». При цьому Україна буде змушена прийняти вимоги щодо автономії регіону, дати гарантії місцевому істеблішменту [5, с. 48; 49].

Якщо, більш детально аналізувати дані підходи до розвитку подій на Донбасі, то на наш погляд, події на сході та півдні країни рухаються за «молдавським» сценарієм в напрямку «замороженого» та тривалого протистояння. При цьому, РФ діє за старими, але вже на практиці перевіреними методами, які вона активно застосовувала в інших проблемних регіонах, зокрема мова стосується Абхазії та Південної Осетії.

У процесі врегулювання конфліктів розглядалося багато проектів: від асиметричної федерації до конфедерації. Зокрема, Московська (1992 р.) угода стосовно Придністров'я передбачала фіксацію конфліктуючими сторонами особливого статусу Лівобережжя Придністровського регіону в складі Республіки Молдова. Згідно з планом Козака, устрій Молдови мав трансформуватися в «асиметричну федерацію», до якої увійшли б на правах автономії Придністров'я та Гагаузія. Натомість, за президентським «планом Ющенка», оприлюдненим на саміті ГУАМ у квітні 2005 р., створення федеративного устрою в Молдові не передбачалося. Особливий статус Придністров'я мав бути закріплений Законом. Врегулювання конфлікту пов'язувалося з демократизацією Придністров'я, розташуванням у зоні конфлікту нового міжнародного миротворчого контингенту, моніторингом українсько-придністровського кордону з боку ОБСЄ. Проте, на відміну від Молдови, парламент ПМР відхилив цей план: ідея демократизації розходила з інтересами місцевого авторитарного режиму, а розширення миротворчого контингенту суперечило прагненню Росії зберегти за собою цілковитий контроль над ситуацією в невизнаній республіці. Схожим чином були провалені й проекти врегулювання в інших НД. Серед основних внутрішніх причин не сприйняття конструктивних проектів – дефіцит відкритості й демократії в новостворюваних державах. У деяких випадках можна говорити й про матеріальні вигоди невизначеного статусу для частини правлячих еліт НД та їх «метрополій», які культивують «тіньову модель» соціально – економічного розвитку суспільства [2, с. 21; 22].

Аналіз показує, що отримані напівлегальними схемами кошти витрачаються на споживання, а точніше на проїдання, на утримання штучних правоохоронних, митних і подібних систем. Як наслідок, відчувається поступовий економічний занепад «заморожених» територій. Прибутковість дезінтеграції – тимчасова. Вона збагачує конкретні напівлегальні структури, але руйнує країну і ставить під питання її суверенітет [1, с. 11].

Судячи з цього можна зробити припущення, що Росія розглядає пострадянський простір виключно, як орбіту свого геополітичного впливу.

Адже, як потужний центр сили, безпосередньо задіяний у врегулюванні «заморожених» пострадянських конфліктів, Росія виходить із необхідності розв'язання їх із вигодою для себе. За відсутності такої можливості застосовується формула: ані остаточного врегулювання, ані од-

ностороннього визнання. У цьому руслі задіяні різноманітні політичні прийоми:

1. формуються так звані «пастки для діалогу», проведення повторних референдумів у Придністров'ї та Південній Осетії щодо незалежності, які об'єктивно ускладнюють переговорний процес;

2. зміцнюються політичні режими в «невизнаних державах»;

3. підтримується поступова, так звана «часткова суверенізація» Придністров'я, Південної Осетії, Абхазії та Нагірного Карабаху [2, с. 23].

Як бачимо, не є винятком позиція РФ і щодо України. Метою Росії є цілковитий контроль над Україною, тому зрозуміло, що вона зацікавлена у вирішенні цього конфлікту тільки на своїх неприйнятних для України умовах.

Тож спробуємо виділити на наш погляд, найбільш конкретні цілі, які переслідує РФ:

1. Найголовнішою метою Росії, як ми вже зазначали є цілковитий та всеосяжний контроль над українською територією. Фактично все те, що ми спостерігали до 2013 року, під час правління злочинного режиму Януковича. В період, коли найважливіші рішення щодо внутрішньої та зовнішньої політики, кадрові питання ухвалювались в Москві. Збройні сили України очолювали особи з російським громадянством, практично всі силові блоки були наповнені російською агентурою, а найвищий законодавчий та виконавчий орган країни наполовину складався з проросійськи налаштованих депутатів та міністрів.

2. Другим найбільшим страхом РФ є безперечно Україна в статусі повноправного члена ЄС та НАТО. Взагалі, потрібно зазначити, що розширення Північноатлантичного альянсу на сході Європи є однією з найбільших проблем для РФ. Кремлівські окупанти, звичайно, не могли дозволити, щоб в акваторії Чорного моря розміщувались військово-морські сили альянсу. Саме для того, щоб не допустити катастрофічного для кремля сценарію, була прийнята авантюра з окупацією Криму та розв'язанням війни на Донбасі.

3. Третій пункт, який намагається реалізувати РФ – це представити конфлікт на сході України, як такий, що має виключно внутрішньо українське походження, відповідно зняти з себе всю відповідальність за ті криваві події, які відбуваються на Донбасі, та показати себе в очах міжнародного співтовариства в статусі миротворця та посередника.

4. Наступне чого прагне досягнути РФ – це відокремити питання Криму та Донбасу. Не зважаючи на те, що переважна більшість санкцій, які накладені на Росію мають прив'язку до Криму, проте слід зазначити, що в офіційних заявах світових лідерів та під час міжнародних зустрічей, тема Криму звучить все рідше. Судячи з цього, Україні вкрай важливо не допустити щоб Крим став розмінною монетою в обмін на мир на Донбасі. Адже ми прекрасно розуміємо, що з геополітичної точки зору територія Криму для РФ є набагато важливішою ніж Донбас.

5. Легалізація в правовому полі України очолюваних Росією терористичних банд – формувань «ДНР» та «ЛНР».

Таким чином, роблячи висновок, можна зазначити наступне: враховуючи те, в якій складній ситуації опинилась українська держава, сьогодні вкрай важливо розробити ефективну стратегію по звільненню всіх окупованих українських територій. Для цього, на наш погляд, необхідно проаналізувати історію та проблемні питання інших конфліктів, які існують на території пострадянського простору і в яких безпосередньо залучена РФ (в першу чергу мова стосується Придністровської кризи, проблеми Нагірного Карабаху, Абхазії та Південної Осетії). При цьому, важливо не допускати помилок, які здійснювало керівництво Молдови, Грузії, Азербайджану під час врегулювання своїх конфліктних ситуацій.

Після того, як вдалося стабілізувати військову ситуацію на лінії зіткнення, Україні потрібно посилити роботу в інших сферах : перш за все – це внутрішній напрямок, а особливо його політична складова, що передбачає цілу низку дій і заходів, найголовнішими з яких на наш погляд є подолання системної кризи владно-суспільних відносин, боротьба з корупцією, розвиток економічного потенціалу та підвищення соціального рівня життя населення. Тобто все те, що унеможливить зусилля Росії по роз'єднанню та знищенню країни з середини.

Окрему, увагу потрібно приділити військовій сфері. Україна, як держава загалом, так і все суспільство зокрема, повинні чітко усвідомлювати, що війна на Донбасі може тривати ще не один рік, тому дуже багато залежить від готовності ЗСУ протистояти Росії у позиційній та виснажливій боротьбі, і в кінцевому підсумку здійснити успішну військову операцію з відновлення суверенітету та територіальної цілісності України.

Іншим, не менш важливим напрямом є активна зовнішньополітична та дипломатична робота, адже в умовах гібридного протистояння, вкрай важливо не поступатися РФ не тільки у військовому плані, а й в інформаційному протистоянні та боротьбі на міжнародній арені.

Література

1. Веселовський А. Врегулювання «заморожених» конфліктів: залучення європейських реалій / А. Веселовський // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2007. – Вип. 13: Зовнішня політика і дипломатія: історичний та сучасний вимір. – С. 10-13.
2. Власюк О. Проблеми врегулювання «заморожених» конфліктів у контексті розбудови нової архітектури безпеки в Чорноморському регіоні / О. Власюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2007. – Вип. 13: Зовнішня політика і дипломатія: історичний та сучасний вимір. – С. 20-24.

3. Донбас і Крим: ціна повернення: моногр. / за заг. ред. В. Горбуліна, О. Власюка, Е. Лібанової, О. Ляшенко. – К.: НІСД, 2015. – 474 с.
4. Горбулін В. Стратегія програшу для рептильної держави / В. Горбулін, О. Власюк, С. Кононенко // Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна. – К., 2015. – С. 54-55.
5. Горбулін В. «Донбас і Крим: ціна повернення» / В. Горбулін // Віче. – 2016. – №1. – С. 48-49.
6. Матушко Р. Нові вогнища третьої світової війни / Р. Матушко // Українське слово. – 2015. – 14-20 жовт. (№ 41). – С. 10-11.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.10.2017 р.

Рекомендовано до друку д.політ.н., професором Климончуком В.Й., д.політ.н., професором Наумкіною С.М. (Одеса)

RUSSIAN MILITARY AGGRESSION IN UKRAINE: POSSIBLE SCENARIOS AND WAYS OF CONFLICT SETTLEMENT

I. I. Zelmanovych

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76019, Ivano-Frankivsk, Shevchenka str., 57;
ph. +38 (068) 0515042; e-mail: ivanzel@i.ua*

The article deals with the problem of Russian military aggression in Ukraine, which resulted in the annexation of Crimea and the occupation of the parts of the districts of Donetsk and Lugansk regions. The article focuses on the issue of identifying the goals and objectives pursued by the Russian Federation in the confrontation zone, as well as analysing possible scenarios and ways of resolving the conflict in the east and south of Ukraine. In particular, three possible scenarios for the development of events in Donbass are taken as the basis – that's "Croatian", "Moldovan" and "German" scenarios, and the pros and cons of each of these approaches, and the consequences that they may have for Ukraine are analysed in detail. The article states that the conflict in the east of Ukraine is gaining more and more signs of a "frozen" confrontation, which Russia actually seeks to reach. After all, when analysing the strategic plans of the Russian state, which it tries to implement from the beginning of the 1990s, they look quite obvious: to create around a series of "frozen" conflicts, which will allow it, on the one hand, to control the actions and policies of its neighbouring states, and on the other hand, it thus destroys all aspects of the international order, and undermines the security stability around the world.

So, Ukraine must develop an effective strategy for the liberation of all the occupied Ukrainian territories. In our opinion, it is necessary to analyse the history and problematic issues of other conflicts that exist on the territory of the post-Soviet space and which directly involve the Russian Federation

(primarily the Transnistrian crisis, the problems of Nagorno-Karabakh, Abkhazia and South Ossetia). Also, after stabilizing the military situation on the collision line, it is extremely important today to intensify work in two other areas: first of all, it is an internal direction, which involves a whole range of actions and measures, the most important of which, in our opinion, is overcoming the systemic crisis of governmental and public relations, fighting corruption, economic development, raising the social standards of living of the population. The other, not less important is active foreign policy and diplomatic work, because in a hybrid confrontation, it is extremely important not to give in to Russia not only in military terms, but also in the information confrontation and struggle in the international arena.

Key words: war, military aggression, conflict, "frozen" conflict, occupation, settlement of the conflict.